

С. М. Шарай¹
М. П. Рой¹
Д. О. Дехтяренко¹

ФОРМУВАННЯ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ В ТРАНСПОРТНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

¹Національний транспортний університет

Економічна політика України спрямована на її інтеграцію до Європейського Союзу (ЄС), що потребує подальшого розвитку всіх секторів її економіки. Однією з головних умов такої інтеграції є розбудова економіки країни, підвищення її конкурентоспроможності на світовому ринку за рахунок ефективного функціонування її основних компонентів, зокрема галузі транспорту. Транспортний комплекс є важливою складовою в процесі економічного зростання країни та її регіонів, тому якісна координація та регулювання діяльності всіх учасників ринку транспортних послуг – одне з найважливіших завдань сьогодення. Кластеризація є однією з ефективних форм організації взаємодії усіх учасників логістичного ланцюга доставки вантажів. Вона забезпечує конкурентоспроможність транспортно-логістичної продукції. Досвід Європейських країн довів, що впровадження кластеризації в процесі формування, управління та оптимізації кластерних одиниць сприяє формуванню нової стратегії співпраці усіх структур, що входять у кластер, підвищенню продуктивності їх функціонування.

Процес формування транспортно-логістичних кластерів (ТЛК) є складним, оскільки на ефективність функціонування ТЛК впливають взаємозв'язок та взаємодія різних секторів економіки країни. Рівень та якість функціонування ТЛК залежить від підтримки органів влади, від рівня досконалості нормативно-правової бази, від безупинного економічного, інноваційного та професійного розвитку всіх його учасників. Транспортний сектор України має потужний потенціал для якісного функціонування ТЛК. Формування транспортно-логістичних кластерів є інноваційним та перспективним напрямком підвищення ефективності роботи транспортного сектора України.

Проведені теоретичні результати можуть бути використані для подальшого дослідження передумов формування транспортно-логістичних кластерів в Україні та визначення моделі функціонування ТЛК.

Ключові слова: кластер, транспортно-логістичний кластер, кластеризація.

Вступ

Розвиток України потребує знаходження нових шляхів підвищення конкурентоспроможності економіки країни та її окремих регіонів. Транспортна галузь відіграє значну роль у загальній економічній системі України, являючись глобальною галуззю світової економіки. Євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні за останні роки, вимагають корегування цільових напрямків діяльності її транспортного комплексу, формування нормативно-правової бази, що сприятиме його розвитку, розбудові та виходу на якісно новий рівень забезпечення зростання економіки країни.

Провідні країни світу із високими показниками розвитку національної економіки досягли своєї конкурентоспроможності завдяки впровадженню інноваційних технологій. Досвід Європейських країн довів, що впровадження кластеризації в процесі управління, оптимізації та формування кластерних одиниць сприяє формуванню нової стратегії співпраці підприємств, що входять у кластер, підвищенню продуктивності їх функціонування, та, як результат – сприяє розвитку транспортного сектора країни. В умовах сьогодення всі учасники логістичного ланцюга надання транспортно-логістичних послуг вивчають свої можливості щодо використання інноваційних технологій для підвищення своєї конкурентоспроможності та досягнення максимального ефекту за результатами діяльності. Однією з ефективних форм організації взаємодії всіх учасників логістичного ланцюга є кластеризація, завдяки якій забезпечується конкурентоспроможність транспортно-логістичної продукції на міжнародному, національному, а також регіональному рівнях [1].

Питання формування, функціонування та розвитку ТЛК розглядалися в роботах таких науковців, як О. В. Собкевич, О. О. Карпенко, В. Г. Підвисоцький, Ю. Ніколаєв, С. І. Соколенко, С. Ф. Пятинкін, В. К. Губенко, М. В. Ковбатюк, В. О. Дорошук, С. І. Гриценко та ін. Актуальними є дослідження особливостей формування ТЛК в транспортному секторі України.

Логістичні особливості функціонування транспортно-логістичних кластерів дозволяють спрямувати увагу всіх задіяних в його роботі суб'єктів господарювання на запровадження інноваційних технологій з метою досягнення синергетичного ефекту.

Метою статті є дослідження передумов та методологічних засад формування транспортно-логістичних кластерів в Україні як перспективного напрямку в реформуванні її транспортного сектора.

Результати дослідження

В сучасних умовах економічна політика України спрямована на інтеграцію в Європейське співтовариство. Однією з головних умов такої інтеграції є розбудова економіки, зміни в організації виробництва та підвищення конкурентоспроможності продукції на світовому ринку, зокрема, шляхом надання якісних транспортно-логістичних послуг. Цього можна досягти шляхом використання теорії кластеризації та створення спеціальних об'єднань – кластерів [2]. Для кращого розуміння їх впливу на розбудову та підвищення ефективності функціонування транспортного сектора країни потрібно розглянути визначення поняття «кластер» та «транспортно-логістичний кластер». Узагальнивши визначення різних науковців можна вважати, що кластер – це група взаємопов'язаних компаній одного географічного простору, різних за видами і спеціалізацією, які взаємодоповнюють одна одну для досягнення конкретного господарського ефекту та конкурентоздатності як окремих компаній, так і кластера в цілому. Головною його ознакою є принцип територіальної локалізації.

Транспортно-логістичний кластер – це сукупність регіональних підприємств транспорту, логістичних фірм, ліцензійних складів, органів місцевої влади та науково-дослідних інститутів у формі асоціативного утворення, діючою інфраструктурою, сучасними комунікаційними зв'язками, які посилюють взаємодію та переваги порівняно з іншими конкурентами, що дозволяє підвищити інвестиційну привабливість та стійкий розвиток регіональної території [3]. Транспортно-логістичний кластер розглядається як комплекс інфраструктури і компаній, які спеціалізуються на зберіганні, супроводженні і доставці вантажів [4, 5].

Транспортно-логістичні кластери стали невід'ємною частиною сучасних інтеграційних процесів в економіці країни. Об'єднання в кластер для підприємств і установ, які в нього входять, дає низку переваг, основними з яких є:

- можливість більш чіткої орієнтації на потреби ринку транспортно-логістичних послуг;
- можливість оперативного реагування і коригування відповідно до потреб ринку транспортно-логістичних послуг;
- можливість більш ефективно відстоювати свої інтереси на рівні місцевої влади;
- можливість приймати участь у великих інвестиційних проектах;
- можливість спільної участі у перспективних програмах розвитку.

Основа для формування транспортно-логістичного кластера мають складати транспорті, транспортно-експедиційні, логістичні та інші підприємства, які виконують функції з підготовки, виконання та супроводу в процесі доставки вантажів та пасажирів різними видами транспорту, а також органи законодавчої та виконавчої влади різних рівнів.

Розглядаючи процеси формування ТЛК в Україні, як перспективного напрямку розвитку її транспортного сектора та національної економіки, необхідно окреслити основні передумови формування транспортно-логістичних кластерів. Дослідниками цього питання було виділено основні з них, а саме:

- зростаючий рівень розвитку підприємств транспортного сектора, що передбачає оновлення рухомого складу, використання сучасних технологій, підготовку професійних та кваліфікованих кадрів тощо;
- вдале географічне положення України, що передбачає проходження транспортних коридорів як національних, так і міжнародних недалеко від місць розташування транспортно-логістичних кластерів, наявність профільних закладів для підготовки фахівців тощо;
- близьке розташування усіх учасників транспортно-логістичного кластера на визначеній території;
- взаємозв'язок та довготривала співпраця усіх учасників транспортно-логістичного кластера.

Здійснення діяльності з надання якісних транспортно-логістичних послуг та ефективне функціонування ТЛК залежить від співпраці бізнесу, науки і влади. Тому на його формування впливають взаємозв'язок та взаємодія ряду компонентів транспортного сектора країни, а саме: виробничого сектора, адміністративного сектора, транспортно-логістичного сектора, обслуговуючого сектора, фінансового сектора, інноваційного сектора (профільні вузи, підготовка фахівців, розробка нових інноваційних методів для впровадження в перевізний процес), державно-юридичного сектора (підтримка влади, нормативно-правова база) [6]. Якісний рівень функціонування транспортно-логістичного кластера залежить від підтримки влади, від досконалої нормативно-правової бази, від

безупинного інноваційного, економічного та професійного розвитку всіх його учасників. Функціонування ТЛК можливе лише за певних умов, таких як [7]:

- зацікавленість бізнесу, якому вигідно підвищити прибутковість своєї діяльності за рахунок кластерної кооперації;

- підтримка регіональної влади, що відіграє роль каталізатора формування кластера;
- формування інноваційного середовища, що сприяє взаємодії учасників кластера;
- законодавча підтримка малого і середнього бізнесу.

Розробка методологічних засад формування кластерів сприяє підвищенню конкурентоспроможності регіону і дозволяє реалізувати новий підхід до стратегії розвитку регіональної економіки. Метою формування транспортно-логістичного кластера є виконання спільних проектів шляхом створення структурованої системи, що об'єднує підприємства, організації та установи, які, в свою чергу, мають співпрацювати між собою в межах кластера.

Методологія формування транспортно-логістичного кластера включає в себе [8]:

- визначення типу кластера;
- формування його інституційної та організаційної структури;
- визначення складу суб'єктів кластера;
- проведення кількісного аналізу кластера і визначення структури взаємозв'язків між його учасниками;

- проведення аналізу конкурентного середовища і інноваційної складової кластера;
- визначення ступеня успішності кластера.

Для вибору стратегії діяльності ТЛК необхідно формувати його роботу згідно з комбінацією таких ознак:

- територіальна: створення кластерів з різною орієнтацією (регіональні, обласні, великі кластери з орієнтацією на надання послуг з міжнародних перевезень);
- горизонтальна: об'єднання у складі кластера підприємств декількох галузей;
- вертикальна: виконання спільних завдань з надання транспортно-логістичних послуг, що передбачає узгодження обов'язків виконавців в межах кластера;
- розрахунково-комбінаційна: забезпечення оптимальною кількістю послуг, що передбачає необхідність комбінування наявних ресурсів та врахування ефекту масштабу;
- технологічна: оновлення рухомого складу та додаткового обладнання згідно із потребами, впровадження новітніх технологій в організації транспортно-технологічних процесів доставки;
- організаційно-технологічна: об'єднання підприємств в одному управлінському центрі;
- фокусна (центральність): зосередження малих та середніх підприємств навколо одного великого (підприємства-лідера), яке в подальшому буде центральним;
- якісна: впровадження інноваційних методів роботи, співпраця між підприємствами, зосередження зусиль всіх учасників в розробці заходів щодо спільного зростання та залучення нових інвестицій.

Розглядати транспортно-логістичний кластер потрібно як програму із певною кількістю взаємопов'язаних проектів. Джерелом основного фінансового результату кластера є координація діяльності його учасників у процесі реалізації цих проектів. Будь-який проект передбачає наявність замовника, виконавця, джерела фінансування, споживача. Оскільки характерною рисою кластерних проектів є створення нових зв'язків, забезпечення координації, насамперед, при формуванні кластера, необхідно визначитися з ініціатором проекту, з конкретним складом його учасників та виконавців.

Транспортний сектор України має потужний потенціал для формування та якісного функціонування транспортно-логістичних кластерів. Найперспективнішими кластерними центрами можна вважати такі великі міста, як Київ, Херсон, Харків, Запоріжжя, Одеса та інші, які є провідними центрами залізниць, портів та магістралей своїх регіонів. На сьогодні на території України функціонує близько 50 кластерів, серед яких можна виділити транспортно-логістичний кластер у Закарпатській області, кластер «Одеса» в Одеській області, транспортно-логістичний кластер «Південні ворота України» в Херсонській області. Одним із важливих є кластер «Одеса» – завдяки його здатності інтегруватися в транс-європейську транспортну мережу TEN-T і забезпечувати транзит вантажів між великими економічними центрами світу: Азіатсько-Тихоокеанським регіоном і Європейським союзом. Його основними складовими є: мультимодальні транспортні коридори України, глибоководний порт в Хаджибейському лимані, вантажний термінал Одеського аеропорту, Міжнародний центр високих технологій В-ZONE, комплексна лінія електротранспорту Одеської агломерації, Зелений острів у центрі Одеси. Такий потужний потенціал кластера «Одеса» дозволить йому стати найбільшим портово-промисловим комплексом Європі [9].

В результаті проведених досліджень передумов та методологічних засад формування транспортно-логістичних кластерів в Україні можна виділити такі основні задачі, вирішення яких сприятиме розвитку кластерних ініціатив:

- розробка та затвердження стратегії підвищення конкурентоспроможності транспортної галузі країни на основі інноваційних кластерних структур;
- проведення фундаментальних досліджень для визначення пріоритетів формування міжнародних, національних та регіональних ТЛК;
- створення національних та регіональних структур, до повноважень яких входять координація розробок та реалізація проектів інноваційних кластерних одиниць;
- забезпечення на законодавчому рівні формування сприятливого для розвитку ТЛК середовища, основу якого становить співробітництво підприємств, організацій та установ влади, бізнесу, науки, освіти тощо.

Висновки

Формування ТЛК в транспортному секторі України посилює конкурентні переваги окремих підприємств галузі та сприяє досягненню загального господарського ефекту всіх його учасників та кластера в цілому. Перспективна організаційна форма транспортно-логістичного кластера дозволяє проводити аналіз ринку транспортно-логістичних послуг, залучати до співпраці профільні підприємства та висококваліфіковані кадри. Поєднуючи в своїй структурі підприємства, які доповнюють свою діяльність та пов'язують її з загальною метою створення кластера, ТЛК охоплюють різні важливі зв'язки, сприяють розвитку технологій, впровадженню інновацій, економічній взаємодії та дозволяють досягнути певного соціально-економічного ефекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] О. О. Карпенко, О. С. Бабина, «Інтенсифікація розвитку змішаних перевезень вантажів в Україні шляхом формування мережі транспортно-логістичних центрів і транспортно-логістичних кластерів» *Бізнес Інформ*, № 11, с. 180–185, 2013. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_11_30.
- [2] О. О. Карпенко, О. С. Шпак, «Особливості формування кластерів в Україні» *Водний транспорт*, № 2, с. 83–87, 2012. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vodt_2012_2_18.
- [3] В.Г. Підвисоцький, Т. В. Палпу, «Транскордонні кластери: європейський досвід створення та розвитку» *Формування ринкових відносин в Україні*, № 4, с. 28–35, 2011.
- [4] Кабінет Міністрів України. (2008). *Концепція створення кластерів в Україні*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://biznes.od.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=499&Itemid=33.
- [5] О.О. Карпенко, «Механізм кластеризації транспортно-логістичних підприємств» *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*, № 10, 2015. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/10_2015/73.pdf. Дата звернення: Жовт.19, 2015.
- [6] С. М. Шарай, М. П. Рой, «Кластер як важлива складова транспортного сектору України» *Вісник Національного транспортного університету. Економічні науки*, № 2(41), с. 147–152, 2018.
- [7] В. В. Лифар, «Організаційно-правові аспекти формування транспортного кластера в регіоні» *Маркетинг і менеджмент інновацій*, № 2, с. 188–195, 2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2014_2_18.
- [8] Ю. О. Ніколаєв, «Структура транспортно-логістичного кластера та процес його формування» *Вісник соціально-економічних досліджень*, № 1 (44), с. 345–350, 2012.
- [9] А.І. Партола, «Логістичні кластери як інструмент розвитку транспортно-логістичної системи» *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, № 8(2), с. 43–45, 2016. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_8%282%29__12.

Шарай Світлана Михайлівна – канд. техн. наук, доцент, професор кафедри міжнародних перевезень та митного контролю, e-mail: Svetasharai@gmail.com;

Рой Максим Петрович – аспірант кафедри міжнародних перевезень та митного контролю;

Дехтяренко Дарина Олександрівна – асистент кафедри менеджменту.

Національний транспортний університет, м. Київ.

S. Sharai¹
M. Roi¹
D. Dekhtiarenko¹

Formation of transport-logistic clusters in the transport sector of Ukraine

¹National Transport University

Ukraine's economic policy is aimed at its integration into the European Union (EU), which requires the further development of all sectors of its economy. *One of the main conditions for such integration is the development of the country's economy, increasing its competitiveness in the world market through the effective functioning of its main components, in particular, the transport sector. The transport complex is an important component in the process of economic growth of the country and its regions, therefore qualitative coordination and regulation of activity of all participants of the market of transport services is one of the most important tasks of the present. Clustering is one of the effective ways of organizing the cooperation of all participants of logistic chain of delivery of loads. It provides the competitiveness of transport-logistics products. The experience of European countries has shown that the introduction of clustering in the processes of forming, managing and optimizing cluster units contributes to the formation of a new strategy of cooperation of all the cluster structures, to increase the productivity of their functioning.*

The process of formation of transport-logistic clusters (TLC) is complex, since the effectiveness of the functioning of the TLC is influenced by the interconnection and interaction of various sectors of the country's economy. The level and quality of the functioning of the TLC depends on the support of the power, on the level of perfection of the regulatory framework, on the continuous economic, innovative and professional development of all its his participants. The transport sector of Ukraine has a strong potential for the quality functioning of the TLC. Formation of transport-logistic clusters is an innovative and promising direction for improving the efficiency of the transport sector in Ukraine.

Conducted theoretical results can be used for further research of the preconditions for the formation of transport-logistic clusters in Ukraine and determination of the model of functioning of the TLC.

Keywords: cluster, transport-logistic cluster, clustering.

Sharai Svitlana – Ph.D., Assistant Professor, Professor of the chair of international transportation and customs control, e-mail: Svetasharai@gmail.com;

Roi Maksym – Post-graduate Student of the chair of international transportation and customs control;

Dekhtiarenko Daryna – Assistant of the chair of management.

С. М. Шарай¹
М. П. Рой¹
Д. А. Дехтяренко¹

Формирование транспортно-логистических кластеров в транспортном секторе Украины

¹Национальный транспортный университет

Экономическая политика Украины направлена на ее интеграцию в Европейский Союз (ЕС), что требует дальнейшего развития всех секторов ее экономики. Одним из главных условий такой интеграции является развитие экономики страны, повышение ее конкурентоспособности на мировом рынке за счет эффективного функционирования ее основных компонентов, в частности, транспортной отрасли. Транспортный комплекс является важной составляющей в процессе экономического роста страны и ее регионов, поэтому качественная координация и регулирование деятельности всех участников рынка транспортных услуг – одна из важнейших задач в настоящее время. Кластеризация является одной из эффективных форм организации взаимодействия всех участников логистической цепи доставки грузов. Она обеспечивает конкурентоспособность транспортно-логистической продукции. Опыт Европейских стран доказал, что внедрение кластеризации в процессы формирования, управления и оптимизации кластерных единиц способствует формированию новой стратегии сотрудничества всех структур, входящих в состав кластера, повышению производительности их функционирования.

Процесс формирования транспортно-логистических кластеров (ТЛК) является сложным, т.к. на эффективность функционирования ТЛК влияют взаимосвязь и взаимодействие различных секторов экономики страны. Уровень и качество функционирования ТЛК зависит от поддержки органов власти, от уровня совершенства нормативно-правовой базы, от непрерывного экономического, инновационного и профессионального развития всех его участников. Транспортный сектор Украины имеет мощный потенциал для качественного функционирования ТЛК. Формирование транспортно-логистических кластеров является инновационным и перспективным направлением повышения эффективности работы транспортного сектора Украины.

Проведенные теоретические результаты могут быть использованы для дальнейшего исследования предпосылок формирования транспортно-логистических кластеров в Украине и определения модели функционирования ТЛК.

Ключевые слова: кластер, транспортно-логистический кластер, кластеризация.

Шарай Светлана Михайловна – канд техн наук, доцент, профессор кафедры международных перевозок и таможенного контроля, e-mail: Svetasharai@gmail.com;

Рой Максим Петрович – аспирант кафедры международных перевозок и таможенного контроля;

Дехтяренко Дарина Александровна – ассистент кафедры менеджмента.